Ее герои стремятся справиться с бременем судьбы, не теряя надежды на преодоление трудностей.

Литература:

1. Попова Е. Баловни судьбы / Пьесы. Прощание с Родиной.- Мнннск: Мастацкая літаратура, 1999.
2. Попова Е. Прощание с Родиной / Пьесы. Прощание с Родиной.- Минск: Мастацкая літаратура, 1999.

І.М. Гоўзіч
(Мінск, Беларусь)

МАСТАЦКІ СВЕТ МІХАСЯ СТРАЛЬЦОВА

Міхась Стральцоў адносіцца да пакалення "дзяцей вайны", што "вырасла пад гарматнымі ствaламі", якое таксама называюць пакаленнем бязбацькавічаў, філалагічным, шасцідзесятнікаў. Як і яго равеснікі – Рыгор Барадулін (з якім сябраваў, якому прысвяціў не адзін твор), Уладзімір Караткевіч, Анатоль Вярцінскі, Генадзь Бураўкін, Іван Чыгрынаў, Барыс Сачанка, Іван Пташнікаў, Сцяпан Гаўрусёў і іншыя, – Міхась Стральцоў жыў памяццю пра ваенныя падзеі, надзеяй на лепшае жыццё ў час хрушчоўскай адлігі, шанаваў родныя вясковыя звычаі, адначасова пацiху прызвычайваўся да гарадскога жыцця. Яго празаічныя, паэтычныя і крытычныя творы насычаныя празрыста-светлым і сумна-трывожным лірызмам, гэта сум звычайнага, простага чалавека, які кіруецца не формулай "жыць – як набяжыць", а па-філасофску глыбока, удумліва і засяроджана ацэньвае сваю ролю ў гістарычным працэсе, суадносіць малое, прыватнае з глабальным і вялікім; пастаянна заглыбляецца ў свет асабістых перажыванняў, аналізуе стан душы лірычнага героя. М.Стральцоў – адначасова і лірык, і філосаф, і псіхолаг, вельмі блізкі ў апавяданнях да Кузьмы Чорнага.

Пра сваё дзяцінства і дзяцінства аднагодкаў-равеснікаў паэт згадвае і ў апавяданнях, і ў вершах, і ў крытычных артыкулах, напісаных у форме эсэ, адно з якіх называецца "Дзяцінства, якое мы помнім" (1984), гэты твор пра пакаленне, якое рана пасталела, бо перажыло і смерць блізкіх і родных, і пасляваенны голад, бо навучылася, пераадольваючы цяжкасці, цаніць кошт жыцця, захоўваць памяць пра мінулае. Менавіта дзіцячыя гады сталі стартавай пляцоўкай далейшага жыцця пісьменніка і вызначылі агульны гуманістычны змест яго творчасці. Памяць пра вайну, пра "матчыну калыску", "бацькоўскі

парог" (як і ў Р.Барадуліна) і родную вёску прадвызначае змест усёй творчасці Міхася Стральцова. Галоўным героем яго твораў стаў малады чалавек-аналітык, які хоча пазнаць сэнс жыцця, былы вясковец, які ўжываецца ў гарадскую стыхію, якога не пакідае раўнадушным "сена на асфальце".

На пачатку сваёй творчасці М. Стральцоў піша апавяданні "Блакітны вецер", "Долса", "Восеньскі ўспамін", "Двое ў лесе", у якіх вызначыліся такія рысы творчасці мастака слова як лірызм, павышаная пачуццёвасць герояў і аўтара, асацыятыўнасць вобразнасці, маналагічная апавядальнасць.

У "Блакітным ветры" выкладчык ВНУ Лагацкі, былы вясковец, не можа заснуць, ідзе ў вандроўку па начным горадзе і мроіць пра загадкі жыцця "дом без аблічча і нумара", маленства, студэнтаў, якія паводзяць сябе не так, як хацелася б). Як і герой твораў Кузьмы Чорнага, ён імкнецца зразумець і знайсці сваё месца ў жыцці, увабраць у сябе яго гукі, фарбы і на гэтым фоне зразумець сваю сутнасць, ацаніць свае учынкі. І "дапамагае" яму ў гэтым блакітны вецер – сімвал нечага лагоднага, гарманічнага, пяшчотнага. Вецер, што застаўся ў свядомасці героя з дзяцінства, прымроіўся яму некалі, супакойвае, уздымае настрой, кліча да светлай мары.

У апавяданнях "Трыпціх", "Дома", "Перад дарогай", "На вакзале чакае аўтобус", "Смаленне вепрука" раскрываецца галоўная тэма творчасці М.Стральцова – тэма духоўнай сувязі паміж горадам і вёскай, сувязі вясковых каранёў і гарадскога прагрэсу, празрыстасці расы на лістах дрэваў і блакітнага агеньчыка тэлеэкрана, грукату падводаў на асфальтаванай вуліцы, што вядзе на Конскі базар, і трамваяў. Пісьменнік прымае жыццё з яго вытокамі і працягам, з вясковымі хатамі і гарадскімі камяніцамі.

Усімі адзначанымі рысамі характарызуецца і апавяданне "Двое ў лесе" (1960), у якім галоўны герой твора Васіль перажывае па страчанаму па віне нязграбнага, але хітрага школьнага рахункавода, каханню да настаўніцы Марыны. Прырода ў апавяданні надзвычай прыгожая і сакавітая: лес, якім захапляецца Васіль, ноч, калі ён праводзіць з танцаў Марыну, настрой героя ўмела і дакладна "ўпісаны" ў навакольны прыродны і вясковы свет.

За першым зборнікам апавяданняў выйшаў другі – "Сена на асфальце" (1966) з рамантычна-узнёслай, сімвалічнай назвай. Затым былі выдадзены аповесць "Адзін лапаць, адзін чунь" (1970), кніга прозы, што складаецца з апавяданняў і аповесці, "Падарожжа за горад". У новых кнігах М.Стральцова таксама гучыць голас аўтара – сына вёскі, які пры кожным зручным выпадку імкнецца да вытокаў, каранёў, да прыгажосці нерушнага, спрадвечнага, гарманічнага, асвечанага векавымі традыцыямі народнага, бацькавага

матчынага жыцця. Большасць апавяданняў створаныя пісьменнікам у форме ўнутранага маналогу ці самога аўтара, ці герояў, якім ён перадаварае думкі, менавіта таму сюжэт у падобных творах не цэласны, а эпізадычны, сцэны і падзеі працуюць на раскрыццё перажыванняў герояў ці апавядальніка.

Міхась Стральцоў з'яўляецца таксама аўтарам чатырох зборнікаў паэзіі: "Ядлоўцавы куст" (1973), "Цень ад вясла" (1979), "Яшчэ і заўтра" (1983), "Мой свеце ясны" (1986). Вершы, прадстаўленыя ў кнігах, напісаныя на тыя ж тэмы, што і апавяданні, – пра мінулую вайну і пасляваеннае нялёгкае жыццё, пра нялёгкае дзяцінства, бацькоўскі парог, родную прыроду, вясковы і гарадскі ўклад жыцця. Многа твораў прысвечана вечным тэмам: каханню, жыццю і смерці, спалучэнню прыватнага і агульнага, паэзіі, ролі мастака ў жыцці і творчасці. У жанравых адносінах гэта пераважна элегіі, прасякнутыя настроем смутку, тугі; оды пра радасць быцця і прыгажосць прыроды; разважанні пра лёс чалавека, мінулае, сучаснае і будучыню; пасланні, звароты да сяброў; замалёўкі выпадкаў, сцэн, падзей. Паэтычным творам М.Стральцова ўласцівыя спалучэнне апісальнасці і маналагічнасці, яркая метафарычнасць і вобразнасць. Паэт піша як метрычна традыцыйныя (сілаба-танічныя), так і свабодныя (верлібры) вершы, а часам у адным творы спалучае адзнакі дзвюх вершаваных сістэм.

Вось прыклад філасофскага верша-разважання "Засцярога" пра тое, што сапраўдная творчасць – гэта заўсёды вялікая душэўная самааддача, душэўнае гарэнне. Калі гэтага няма, мастаку лепш маўчаць:

Калі маўчыць душа, гібее розум наш,
Як дрэва без вады ці як вятрак без ветру.
Жыццё лічы на дні альбо на кіламетры –
Вакол цябе адно панылы антураж.
І ўсё, што словам ты не назавеш,
Маўчыць, як цішыня ці як вятрак без ветру,
І не даецца сэнс, нібы руцэ паветра.
Калі душа маўчыць, не гаварыце лепш.

Твор напісаны ямбам у традыцыйным стылі, у ім вылучаны пры дапамозе паўтораў і параўнанняў цэнтральны вобраз: "**маўчыць душа**" "Як дрэва без вады ці як вятрак без ветру". Як кожны філасофскі твор-разважанне, верш заканчваецца афарыстычным, сэнсава значным радком: "Калі душа маўчыць, не гаварыце лепш".

Глыбокім гуманістычным зместам напоўнены вершы паэта пра мінулае, дзяцінства, вёску і яе жыхароў, пра родныя краявіды, і пра горад, які не такі

ўжо і страшны для былога вяскоўца, як, напрыклад, наступная замалёўка вясковага вечара (верш "Вечаровае"), прыгажосць і гармонія якога "агучваецца" ў канцы двума апошнімі радкамі:

Брыду сцяжынкай каламутнай,
Зацішкам лазняў і стадол,
Бо захад **дымным перламутрам**
Асыпаўся на **снежны дол**.

Аблёгся і **застыў вятрыска**
У кажуховым каўняры.
Тапчу нагой **імглісты прысак**
Вунь той **малінавай зары**.

Як мары, белыя бярозы…[1]
Такая ціш! Чуваць здаля
Звон ад вядра і **рып марозны**
Бацькоўскай студні **жураўля**.

У вершы перададзена каляровая палітра зімовага надвячорка (захад асыпаецца дымным перламутрам на снежны дол, зара – малінавая), апошнія два радкі змяшчаюць выказванне любві да роднага краю. Пераважная большасць твораў Міхася Стральцова трымаецца на незвычайнай, нетрадыцыйнай, нечаканай вобразнасці: "Неба хмаркамі парасло, як травой" ("Лета. Ноч"); "У халадзільніка ёсць душа", "у халадзільніка ёсць настрой", "халадзільнік ля бока вуркоча, лагодна і мірна, як кот" ("Халадзільнік"). Паэт выдатна валодае яскравым, сакаўным і трапным словам: "мурчыць", "аддарыць", "гуркоўнік", "смуглявае лета", "у жыцці недазмагаўся", "неспазнаненькі".

Акрамя таго, што Міхась Стральцоў пісаў празаічныя і паэтычныя творы, ён быў да таго ж арыгінальным даследчыкам літаратуры і крытыкам. Свае артыкулы і рэцэнзіі ён пісаў свабодна, даваў аб'ектыўныя ацэнкі літаратурным з'явам, многія з якіх не страцілі значэнне і актуальнасць у нашы дні. Па жанры гэта былі літаратурна-крытычныя ацэнкі і эсэ ("Жыццё ў слове" (1965), "Загадка Багдановіча" (1968), "У полі зроку" (1976), "Пячатка майстра" (1986)), прысвечаныя творчасці класікаў – Ф.Багушэвіча ("Дудар беларускі"), Янкі Купалы ("На пачатку ўсіх пачаткаў"), Якуба Коласа ("Ад роднай зямлі"), Кузьмы Чорнага ("Шырокасць"), Максіма Гарэцкага ("Чалавек з Малой

[1] Радок запазычаны, вылучаны М.Стральцовым.

Гагацькаўкі"), Змітрака Бядулі ("З плеяды першых"). Высокую ацэнку дае ён творчасці Янкі Брыля ("Слова ўдзячнасці", "Служэнне"), А.Блока ("Не іначай як подзвіг душы"), А.Пысіна ("Часоў былых і новых сувязь"), П.Панчанкі («Разам з людзьмі»), Р.Барадуліна, В.Карамазава, А.Кудраўца і іншых сваіх равеснікаў.

У артыкулах М.Стральцоў закранаў наступныя праблемы: суадносіны мастацтва і жыцця, эстэтычнага і грамадска-сацыяльнага, узаемаадносіны мастака і грамадства, сутнасць трагічнага і камічнага. Да нашага часу не зменшылася значэнне яго ацэнкі ролі М. Багдановіча ў літаратурным працэсе Беларусі, у паскарэнні нацыянальнага адраджэння.

Літаратура:

1. Адамовіч А. Міхась Стральцоў – учора і заўтра // Стральцоў М. Выбранае. – Мінск, 1987.
2. Бугаёў Д.Я. Шматграннасць. – Мінск, 1970.
3. Васючэнка П.В. Міхась Стральцоў // Гісторыя беларускай літаратуры. XX ст. Т. 4. Кн. другая, 1986 – 2000. – Мінск, 2003.

Т.К. Грамадчанка
(Мінск, Беларусь)

РАМАН АНДРЭЯ МРЫЯ Ў КАНТЭКСЦЕ САТЫРЫЧНАЙ ПРОЗЫ

Сатырычны раман А.Мрыя "Запіскі Самсона Самасуя" з'явіўся ў друку ў 1929 г. Зварот да сродкаў сатыры даў магчымасць пісьменніку высвеціць заганы новага грамадства, што фарміравалася ў паслякастрычніцкі час. Выкрывальніцкі смех А.Мрыя скідае маску дабрачыннасці з прыстасаванцаў і дэмагогаў, агаляе сапраўдную сутнасць тых, хто займеў права вучыць чалавека працы. "Замах" на аўтарытэт Сістэмы дорага каштаваў пісьменніку, а што твор многімі быў успрыняты менавіта так, сведчаць водгукі тагачаснай крытыкі: "Аўтар замест таго, каб накіроўваць гастрыё сатыры на тыя ненармальныя з'явы ў нашай сапраўднасці, якія перашкаджаюць нашаму сацыялістычнаму будаўніцтву, высмейвае працу савецкіх устаноў і арганізацый цалкам і ў гэтым у пэўнай меры салідарызуецца з тымі паклёпамі, якія ўзводзяць на савецкую ўладу ворагі дыктатуры пралетарыяту" [1, с. 124]. Цікава, што гэтыя словы належаць К.Крапіве, які ў 1930 – 50-я гады неаднойчы